

ΘΕΡΙΣΟ 1980

Τοῦ ΒΑΣ. Γ. ΧΑΡΩΝΙΤΗ

Ἡ Ἐκκλησία τοῦ Θερίσου ὅπου κηρύχθηκε ἡ Ἐνωση τὴν 12 Μαρτίου 1905.

Τό Θέρισο εἶν' ἓνας ἀπό τούς τόπους τοῦ νησιοῦ μας πού τό 'χει γραμμένο στό μεγάλο βιβλίο τῆς ἱστορίας, γι' αὐτό, σέ κάθε ἐποχή, ἀναθυμᾶται τήν ὑπαρξή του καί τήν ξαναπροβάλλει.

Σκαρφαλωμένο, σάν ἀητοφωλιά, στή ρίζα τῆς Μαδάρας, κρατεῖ ζηλότυπα, ἀπ' τούς παμπάλαιους καιρούς, ὄχι μονάχα τ' ὄνομα μά καί τή φυσιογνωμία του ἀπεύραχτα ἀπ' τό χρόνο. Τί κι ἂν περάσαν οἱ λογιῆς λογιῆς καταλυτές; Τό Θέρισο στέκει βιγλάτορας τῆς πόλης τῶν Χανιῶν κι ἀληθινή σκοπιά τῆς Κρήτης.

Ἄν καί θρῖσκεται τόσο κοντά στήν πόλη (ἀπέχει μόνο 15,5 χιλιόμετρα κι ὁ δρόμος εἶναι σχετικῶς καλός), διατηρεῖ τόση τραχύτητα καί τόση ἀγέρωχη μεγαλοπρέπεια πού ξαφνιάζει τόν ἐπισκέπτη.

Ἡ μετάβαση στό Θέρισο εἶναι εὐκολή καί ἐνδιαφέρουσα. Γιά νά πᾶς παίρνεις τόν κισαμίτικο δρόμο καί, πρὶν φτάσεις στή γέφυρα τοῦ Κλαδισοῦ, στρίβεις ἀριστερά. Σέ λίγο φτάνεις στά Περιθόλια. Ἀφήνοντας πίσω σου τό γνωστό καταπράσινο χανιώτικο προάστιο, πλησιάζεις τό ὀνομαστό φαράγγι.

Τό Θερισιανό φαράγγι δέν ἔχει βέβαια τό μακρὸς πού ἔχουν τά φαράγγια τῆς Σαμαριάς ἢ τῆς Ἀράδαινας, δέν ἔκρυψε κυνηγημένους Χριστιανούς στά πολυπικραμένα χρόνια τῆς σκλαβιάς, μά δέ μπορείς νά τό λογιᾶσεις καί γιά φτωχό τους συγγενή. Καθώς τό πλησιάζεις, νομίζεις πῶς ὁ θόρυβος τοῦ αὐτοκινήτου μεγαλώνει καί ἀσυναίσθητα φαντάζεσαι πῶς εἶναι ὁ ἀπόηχος ἀπό τό θόρυβο πού κάνανε οἱ ἀλυσίδες πού φέρνανε οἱ

Τουῦρκοι τοῦ Λατίφ πασᾶ στά 1821, νά δέσουν καί νά σύρουν στά Χανιά καί τούς Θερισιανούς μά καί τούς ἄλλους μαχητές. "Αν σταματήσεις, ὁ θόρυβος ἀμέσως θά χαθεῖ, ὅπως χαθῆκαν κι οἱ ἐχθροί στήν ἀξιομνημόνευτη ἐκείνη μάχη, πού πολεμήσαν κι οἱ γυναῖκες σάν ἄξια παλικάρια καί δέ θά μείνει παρά μονάχα ὁ ἦχος ἀπό τά κουδούνια τῶν γιδίων καί τῶν προβάτων καθώς καί τῶν κυπαρισσιῶν τό θρόισμα, πού μοιάζει μέ ψιθύρισμα ριζίτικου σκοποῦ...

Μπαίνεις στό φαράγγι. Ἡ ἀνηφορική διαδρομή τῶν 6 χιλιομέτρων, μέσα ἀπ' αὐτό, σοῦ δημιουργεῖ ξεχωριστή χαρά καί ικανοποίηση. Τοῦτο τό δημιούργημα τῆς χανιώτικης φύσης σίγουρα γεννήθηκε σέ ὦρες συγκλονιστικές κι ἀνεπανάληπτες. "Ὅσο προχωρεῖς πρὸς τήν ἔξοδο, ὁ τόπος, χωρίς νά χάνει τήν τραχύτητά του, δείχνει νά ἡμερεύει.

Πλησιάζεις τό ἥρωικό χωριό. Μπαίνεις στά πρῶτα σπίτια. Τό θέαμα δέ σέ συναρπάζει. Μικρό χωριό. Λίγοι κάτοικοι. Σέ 201 τούς ἀνεβάζει ἡ τελευταία ἀπογραφή. Σπίτια ἀπλά, φτωχικά μπορεῖς νά τά χαρακτηρίσεις. Δρόμοι στενοί, οἱ συνηθισμένοι δρόμοι τῶν χωριῶν μας. Κοιτάζεις γύρω. Στά μάτια σου ἀπλώνονται σκηνές εἰρηνικῆς ζωῆς, τέτοιες πού βλέπεις κάθε μέρα σέ ὅλα τά χωριά μας: Τά παιδιά στά παιχνίδια τους, τούς ἄντρες καί τίς γυναῖκες στίς διάφορες ἐργασίες, τούς λιγοστούς ἀργόσχολους στά καφενεῖα, τά γιδοπρόβατα καί τά ἄλλα ζωντανά τριγύρω στά χωράφια. "Αν κοιτάξεις δυτικά, θά σ' ἐντυπωσιάσει ἕνας κυπαρισσῶνας πού μοιάζει νά σκεπάζει ὅλο τό χωριό, ἔχοντας τήν ἱστορική ἐκκλησιά τοῦ "Αἱ Γιώργη μέσα στήν ἀγκαλιά του. "Εκεῖνο ὅμως πού θά σ' ἀρέσει πιό πολύ θά 'ναι ἀσφαλῶς τό θέαμα πού παρουσιάζουν ἀπ' ἐδῶ τά Λευκά "Ορη. Εἶναι λεβέντικα βουνά!

Πέρα ἀπ' αὐτές τίς ὁμορφιές τῆς φύσης, καί ὅσες ἄλλες ἡ φιλόκαλη καρδιά σου ἀνακαλύψει, ἐδῶ σά νά νιώθεις ἕνα ρίγος σύγκορμα νά σέ διαπερνᾶ. Καί δέν ὀφείλεται στά 580 μέτρα τῆς ὑψομετρικῆς διαφορᾶς. Τό ρίγος δέν εἶναι ἐξωτερικό. "Οφείλεται σέ ἄλλα αἷτια. Εἶναι τό ρίγος τῆς ἱστορίας. Καί καθώς σέ περιβάλλει, ξαφνικά, κάνεις τή σκέψη μήπως ἡ ἀνηφορική διαδρομή πού πέρασες δέν ἦταν παρά μιά μικρογραφία τοῦ Γολγοθᾶ τῆς Κρήτης πού δέ σ' ἔφερε μονάχα σ' ἕνα τυπικό χωριό, μά στό χώρο πού σμίγουν ἀξεδιάλυτα τό 1821 καί τό 1866 μέ τό 1905...

"Αναγκαστικά, λοιπόν, τήν ἱστορία παίρνουμε γιά ὁδηγό στόν τόπο τοῦτο. Κι ἐκείνη μᾶς μιλά γιά τ' ἄξια παιδιά τῆς πού θλάστησαν ἐδῶ. Καί πρῶτα ἀπ' ὅλα γιά τούς Χάληδες.

Οἱ Χάληδες... Ἡ δόξα τοῦ Θερίσου. Οἱ τρεῖς ἀπό τούς πρῶτους Φιλικούς τῆς Κρήτης. Τά τρία ἀδέρφια, ὁ Βασίλης, ὁ Γιάννης κι ὁ Στέφανος. Τά παλικάρια πού εἶχαν ὁδηγό τους στή ζωή τῆ λευτεριά καί τήν ἀξιοπρέπεια τοῦ Κρητικοῦ, τήν ἀνθρωπιά τ' ἀνθρώπου.

"Ἴσως δέν εἶναι τόσο γνωστά τά τρία παλικάρια καί ἰδιαίτερα ὁ Στέφανος... Τί εὐγενική μορφή! "Από τίς εὐγενέστερες τῶν ἐπαναστατῶν τῆς Κρήτης. "Ανθρωπος μέ ἀξιόλογη μόρφωση· μέ ταλέντο ποιητῆ καί μουσικοῦ· ἦταν ὁ πολεμιστής πού καί στή φοβερότερη στιγμή τῆς μάχης δέν ἄφηνε τό τραγούδι... Σκοτώθηκε, ὑπερασπίζοντας τούτη τή γῆ πού τήν ἀγάπησε μ' ὅλη τή φλόγα τῆς νεανικῆς ψυχῆς του, τόν Αὐγουστο τοῦ 1821.

Ρωτᾶς νά μάθεις τί μένει ἀπ' τούς Χάληδες καί σοῦ δείχνουν ἕνα τάφο στό βάθος τῆς πλατείας, στό μέσα μέρος τοῦ χωριοῦ.

Κι ἐνῶ βαδίζεις σκεπτικός, πέφτει τό βλέμμα σου στό συγκλονιστικότερο κατάλοιπο τοῦ Θερισιανοῦ «ἀλετριβιδιοῦ», στή φοβερή μυλόπετρα...

Κοιτάζοντάς την, μή φανταστείς πῶς εἶναι μιά συνηθισμένη μυλόπετρα. Εἶναι ὁ βουβός μάρτυρας τῆς ἀβάσταχτης καί φριχτῆς ζωῆς τῶν πατεράδων καί τῶν μανάδων μας: Στό Θέρισσο ζοῦσαν οἱ ἀδερφές Τσεπετοπούλες, Χρυσή καί Κατερίνα, γνωστές γιά τήν ἀσύγκριτη ὁμορφιά τους. "Ο Μουσταφά πασάς, στά 1866, σάν ἔμαθε τήν ὕπαρξή τους, προσπάθησε νά τίς ἀρπάξει. Μά ἐμποδίστηκε. Καί τότε ἔστειλε στρατό μέ ἐντολή νά τίς συλλάβουν καί νά τίς ἀλέσουν στό μύλο πού ἄλεθαν ἐλιές. Ἡ Κατερίνα πρόφτασε νά φύγει μέ μύριες περιπέτειες καί νά σωθεῖ, μά ἡ Χρυσή ἀλέστηκε στό μύλο ζωντανή!!!

Τώρα ἡ αἵματοβαμμένη μυλόπετρα, στημένη σ' ἕνα βάθρο, μᾶς θυμίζει πόσο στοίχιζε ἡ ἀξιοπρέπεια καί ἡ τιμή τ' ἀνθρώπου...

Λυπημένος φεύγεις ἀπό τοῦτο τό χώρο καί ξαναγουρίζεις στό χωριό, βέβαιος γι' ἄλλη μιά φορά, πῶς οἱ Θερισιανές ὅπως καί ὅλες οἱ Κρητικές, πάντα τό χρέος βάνανε ψηλότερα...

Τό σπίτι πού χρησιμοποιήθηκε γιά στρατηγεῖο τοῦ Βενιζέλου, στά 1905, κατοικεῖται καί σήμερα. Καθώς τό πλησιάζεις, βλέπεις πῶς δέν ἔχει τίποτε τό ξεχωριστό γιά νά σ' ἐντυπωσιάσει. "Απλό καί γερό χτίριο, ταίριαζε γιά στρατηγεῖο μιάς ἐπανάστασης. Τῆς ἐπανάστασης πού ἔδειξε ἀπλά τή σταθερότητα τῶν Κρητικῶν στόν πολυχρόνιο πόθο τους γιά «"Ενωσῆ ἢ Θάνατο».

Οἱ περισσότεροι ἀπό τούς ἐπισκέπτες τοῦ Θερίσου μένουν μ' αὐτές τίς μνημες.

Μά ὑπάρχουν καί οἱ λίγοι. Αὐτοῖ πού ἀναζητοῦν τά δύσκολα. Καί συνεχίζουν ἴσαμε τίς "Αλιάκες.

Τί εἶναι οἱ "Αλιάκες; Γιά τούς πολλούς εἶναι μιά ὄχυρή τοποθεσία, ἕνα μαδαρίτικο τοπίο, κάπου μιά ὥρα μέ τά πόδια, νότια τοῦ Θερίσου. Μά γιά τούς λίγους, "Αλιάκες εἶναι τό Θέρισσο στήν πιό καλή του ὥρα.

"Εδῶ, ἂν ἔρθεις σέ καιρό πού λείπουνε τά πρόβατα, εἶναι σωστή ἐρημιά. Τό καλοκαίρι ὅμως τριγουρίζουνε βοσκοί μέ τά κοπάδια τους καί ἡμερεύει ὁ τόπος.

Οἱ "Αλιάκες δέ μῆκαν ἀπ' αὐτό στήν ἱστορία. "Αγῶνες καί θυσίες τῶν προγόνων μας τίς ἔκαμαν

γνωστές, Ἐδῶ κατατροπώθηκαν οἱ Τοῦρκοι, τὸ 1821, κι ἡ δόξα σ' αὐτὸ τὸ χῶρο κέρδισε γιὰ πάντα τὸ Στέφανο τὸ Χάλη. Ἀκόμη ἐδῶ ἔστησε τὸ στρατόπεδὸ τῆς ἡ ἐπανάστασης τοῦ 1905...

Κάθεσαι σὲ μιά πέτρα, στὴ σκιά τοῦ πλάτανου, νὰ ξεκουραστεῖς. Καί δίχως νὰ τὸ θέλεις, ὀρθῶνται μπροστά σου ἐκεῖνοι οἱ λιοντόκαρδοι κι

ἐσύ σὰ νὰ ζηλεύεις πού δὲ θρικόσουνα μαζί τους νὰ διαφεντέψετε τὴ Λευτεριά.

Ξανακοιτάζεις γύρω τίς κορφές. Πάντα τ' ἀνέβασμά τους εἶναι ὁ ἀνήφορος μονολογεῖς, καὶ παίρνεις τὸ δρόμο τοῦ γυρισμοῦ...

Βασίλης Γ. Χαρωνίτης

ΕΝΩΣΗ

Ὅταν ἀπ' τ' Ἀρκάδι ξεπετάχτηκε
ἄγρια ἢ φλόγα ἢ μεγάλη
ἢ καρδιά τῶν Κρητικῶν ψιθύρισε
«Θά χαροῦμε μάνας τὴν ἀγκάλη...»

Ὅταν στ' Ἀκρωτήρι τὸ περήφανο
γίνηκε κοντάρι τὸ κορμί
ἔδειξε πὼς γρήγορα θά ὀχότανε
ἢ μεγάλη πολυπόθητη στιγμή...

Κι ὅταν καὶ σημαία κι ἐπανάσταση
σῆκωσε γι' αὐτὴν ὁ Βενιζέλος
φάνηκε ἀπ' τὸ Θέρισο ἢ Ἐνωσι
νὰ ἔχει τὸ ποθούμενο τὸ τέλος...

Βασ. Γ. Χαρωνίτης

Τὸ σπίτι τοῦ Γιώργου Ηρασιπέτου στὸν Ὄχι Παῖσο.